

Geen nationale identiteit zonder historisch besef

(1) In 1878 werd vaderlandse geschiedenis een verplicht vak op de lagere school. Doel was te verhelderen hoe de Nederlandse staat zich in historisch opzicht ontwikkeld had. Daarnaast diende dit vak als middel voor het opwekken van vaderlandsliefde en het aankweken van een gevoel van nationale identiteit. In de toelichting bij de wet stond duidelijk wat moest worden geleerd en hoe dat onderwezen moest worden. De bloederige Tachtigjarige Oorlog, de kansrijke Gouden Eeuw en de Franse Tijd vol staatsgrepen werden gepresenteerd als belangrijke periodes uit onze 'vaderlandse geschiedenis'.

(2) Dat de mensen een historische identiteit in de negentiende en in de eerste helft van de twintigste eeuw van groot belang achtten, was niet alleen het gevolg van deze wet maar ook van de verzuiling. De katholieken, protestanten en socialisten bezagen het verleden vanuit een verschillend perspectief. In 1872 werd bijvoorbeeld een nationale herdenking van het innemen van Den Briel (1572) georganiseerd. Die innamen was het begin van de onafhankelijkheid van de Republiek, maar het katholieke volksdeel wenste vooral te herdenken dat de watergeuzen deze innamen indertijd hadden gevierd met het ter dood brengen van negentien katholieke geestelijken, de martelaren van Gorkum.

(3) Dergelijke verschillen in beleving van historische gebeurtenissen leidden niet tot relativisering van de geschiedenis. Integendeel: alle verschillende zuilen verklaarden indertijd hun plaats in de samenleving in termen van emancipatie en verwezen daarbij naar voor hen markante momenten uit de eigen geschiedenis. De verzuilde

burgers, of ze nu van katholieke, protestantse of socialistische huize waren, vonden – terugkijkend op het verleden – ieder hun eigen identiteit.

(4) Met de ontzuiling en de secularisatie vanaf de jaren zestig in de twintigste eeuw is deze identiteit op basis van een eigen geschiedenis wegge gevallen. Soms ging dat met opluchting gepaard.

Binnen de zuilen bestond indertijd heel weinig geduld met afwijkende opvattingen, de emancipatie bleek in een aantal opzichten slechts schijn en de interne groepsdwang bleek vooral een zeer onaangename herinnering, die liefst werd verdrongen. Bovendien, wie had er, op de drempel van een totaal nieuwe samenleving, nog behoefte aan inzicht in het verleden? De rugzakken met het belaste, verzuilde verleden werden dan ook snel afgeworpen.

(5) Met dit alles viel de bodem onder het vaderlandse geschiedenisonderwijs weg. Het werden de jaren waarin geschiedenis door maatschappijleer werd vervangen. De vaderlandse geschiedenis legde het af tegen een breed gedragen kosmopolitisme. Met het historisch besef ging het vervolgens snel bergafwaarts. Van zoiets als een gemeenschappelijke identiteit was nauwelijks nog sprake.

(6) Inmiddels is het tij gekeerd en staat de vaderlandse geschiedenis weer volop in de belangstelling en daarmee het historisch besef. Enerzijds heeft dat te maken met het feit dat de idealen van de jaren zestig zijn verouderd, anderzijds spelen internationale ontwikkelingen een rol. Zo bleek het einde van de Koude Oorlog met de val van de Berlijnse muur niet het begin te zijn van een totaal nieuwe wereld, maar herhaalde de bloedige geschiedenis zich

eerst op de Balkan en daarna verkilde
90 de verstandhouding tussen het westen
en Rusland wederom. Zelfs de
geschiedenis in het Midden-Oosten
bleek te zijn doorgestaan langs oude
patronen. Ook leek het proces van
95 Europese integratie sluipenderwijs te
leiden tot een verlies van nationale
zelfstandigheid. Belangrijker wellicht
nog was het gegeven dat de migranten
uit de jaren zestig – en hun kinderen –
100 niet voldoende integreerden in de
samenleving, maar een parallelle
samenleving opbouwden.

(7) Dit alles heeft geleid tot een nieuwe
zoektocht naar identiteit en een her-
105 bezinning op het nationale verleden.
Niet langer hield alleen een handjevol
historici zich bezig met de vraag naar
de Nederlandse identiteit, maar de
gehele samenleving stortte zich op dit
110 vraagstuk. Ook de overheid kon niet
achterblijven. Vanuit Den Haag werd
verordonneerd dat het geschiedenis-
onderwijs versterking behoeft en men
stelde een geschiedenis canon verplicht.
115 Daarnaast klonk het startschot voor een
Nationaal Historisch Museum en veel
erfgoed wordt niet langer verkwanseld,
maar juist veiliggesteld.

(8) Ook hier herhaalt zich in zekere zin
120 de geschiedenis. Want net als in de
jaren zestig, toen men het belang van
het vak vaderlandse geschiedenis niet
langer inzag, dreigt men nu weer door
te slaan naar de andere kant: een
125 dwangmatig streven naar nationale
homogeniteit. Het onderwijs moet dit
alles verankeren: grote heldendaden uit
het verleden moeten een plekje krijgen
in een begrijpelijk historisch overzicht.
130 De pleitvoerders voor gedegen onder-
wijs in de vaderlandse geschiedenis
krijgen soms het verwijt dat het hier
gaat om een hernieuwd, bekrompen
nationalisme. Dit verwijt kan worden
135 gepareerd door te wijzen op het ont-
breken van basale historische kennis,
waarvan het, los van enig hoger doel,

van belang is dat elke burger daarover
beschikt. Zoals telkens weer uit onder-
140 zoek blijkt, zijn er tal van mensen die
denken dat Willem van Oranje tegen de
Romeinen in opstand kwam en dat de
Eerste Wereldoorlog in 1550 begon.

(9) De oorzaak van deze onwetendheid
145 lijkt snel gevonden: het falende onder-
wijs. Dat verklaart echter niet alles. In
landen die niet hebben gezocht onder
Nederlandse eigenaardigheden als
Mammoetwet, basisvorming en studie-
150 huis, is het net zo slecht gesteld met
het algemene historisch besef van de
bevolking. In Canada bijvoorbeeld
schatte zestien procent van de
bevolking het aantal Joodse slacht-
155 offers op minder dan een miljoen. In
Engeland beweerde bijna de helft van
de Engelsen nog nooit van Auschwitz te
hebben gehoord. In Griekenland dacht
een student aan de universiteit dat de
160 SS een van de grootste verzetsgroepen
was. In de Verenigde Staten waren er
studenten die dachten dat de
Russische Revolutie in 1970 had
plaatsgevonden, dat de eerste atoom-
165 bom in 1915 was gevallen en dat de
slaven in de Verenigde Staten in 1835
waren vrijgelaten, hoewel anderen
dachten dat dit in 1910 was gebeurd.
Ook waren er studenten die dachten
170 dat de Volksrepubliek China in 1790 tot
stand was gekomen, Israël in 1810 was
opgericht, Napoleon vóór de Franse
Revolutie aan het bewind was, maar
misschien ook pas in 1880, dat Darwin
175 een auteur was uit de achttiende eeuw
en dat vrouwen al in 1810 het kiesrecht
hadden verworven.

(10) Dit alles wijst erop dat de situatie
in Nederland niet uniek is. Verder blijkt
180 hieruit dat geschiedenis vooral een veel
lastiger vak blijkt te zijn dan doorgaans
wordt aangenomen, wat op zich weer
dwingt tot een diepgaande bezinning op
de didactiek ervan.

(11) Een laatste belangrijke oorzaak
185 van het gebrekkige historische besef

van de Nederlandse bevolking is dat
nogal wat burgers het gevoel hebben
dat geschiedenis in het gewone leven
190 er helemaal niet toe doet. Voor veel
leerlingen is geschiedenis een 'school-
vak', dat men na het verlaten van de
school kan 'deleten'. Dit gevoel wordt
versterkt door het vrijwel ontbreken van
195 een historische dimensie in het open-
bare debat. Aan het Binnenhof wordt
dagelijks slag geleverd over van alles
en nog wat, maar een historisch argu-
ment valt daar zelden te beluisteren.
200 Al was het maar, bijvoorbeeld, een
opmerking waaruit het besef blijkt dat
Nederland tijdens de koloniale periode
over verschillende uitheemse volkeren
de baas speelde of dat Nederlanders
205 ooit voor hun eigen vrijheid hebben
moeten vechten. Vanwege deze
geringe interesse kan het historisch
aanbod van de Nederlandse publieke

omroepen niet in de schaduw staan van
210 wat de BBC, Canvas of ZDF op dit
terrein bieden, al zijn er wel enkele
historische programma's zoals 'Andere
Tijden'. Belangstelling voor de ge-
schiedenis lijkt haast een kwestie van
215 persoonlijke smaak, een hobby voor
vitale senioren. En voor de elite lijkt
historische kennis eerder een distinctie-
middel: men kan er zo prettig mee laten
merken niet van de straat te zijn.
220 **(12)** Zolang dat het overheersende
beeld is, zolang de politieke belang-
stelling voor de geschiedenis beperkt
blijft tot het bestellen van een canon
voor het onderwijs en zolang burgers
225 onverschillig staan tegenover de eigen
historische achtergrond zal het
historisch besef van de bevolking niet
toenemen. En zonder historisch besef
zal er van een nationale identiteit geen
230 sprake zijn.

*naar: Jan Bank en Piet de Rooy
uit: NRC Handelsblad, 4 en 5 oktober 2008*

*Jan Bank is emeritus hoogleraar vaderlandse geschiedenis aan de Universiteit
Leiden. Piet de Rooy is hoogleraar Nederlandse geschiedenis aan de
Universiteit van Amsterdam.*

Tekst 2 Geen nationale identiteit zonder historisch besef

19p **21** Maak een goedlopende samenvatting in correct Nederlands van maximaal **220** woorden van de tekst 'Geen nationale identiteit zonder historisch besef'. Zorg ervoor, dat je samenvatting begrijpelijk is voor iemand die de oorspronkelijke tekst niet kent.

Uit je samenvatting moet duidelijk worden:

- wat de historische relatie is tussen het vak geschiedenis en het zoeken naar een nationale identiteit;
- welke (maatschappelijke) ontwikkelingen het historisch besef en het geschiedenisonderwijs in relatie tot het zoeken naar een nationale identiteit hebben doorgemaakt, en hoe de situatie nu is;
- welke gevolgtrekking uit deze ontwikkelingen en situatie getrokken wordt.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.